Socialförsäkringsutskottets betänkande

1981/82:1

om ATP-rätt för föräldrar som vårdar egna barn i hemmet (prop. 1980/81:204)

Propositionen

I proposition 1980/81:204 har regeringen (socialdepartementet) föreslagit riksdagen att anta förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

I propositionen föreslås att föräldrar som vårdar egna barn i hemmet får viss rätt till allmän tilläggspension för denna insats.

Förslaget innebär att en förälder får tillgodoräkna sig det antal år han eller hon varit hemma och vårdat egna barn som om dessa vårdår hade varit förvärvsår. Denna rätt skall gälla så länge som föräldern vårdar barn som är under tre års ålder. En person som har förvärvsarbetat under ett visst antal år får således till dessa år lägga det antal år som denne vårdat egna barn som inte fyllt tre år. För att få tillgodoräkna sig ett vårdår skall föräldern ha svarat för den faktiska vården av barnet under mer än halva kalenderåret.

Förslaget får ses som en garantiregel för de föräldrar som till följd av vård av egna barn ett visst år inte har möjlighet att tjäna in pensionspoäng enligt nuvarande regler. Detta inträffar om föräldern under ett år har en inkomst som understiger basbeloppet vid årets ingång plus 100 kr.

För att få tillgodoräkna sig vårdåret för ATP skall föräldern enligt förslaget ansöka om tillgodoräknande av vårdår när vårdåret avslutats. Den allmänna försäkringskassan fattar därefter beslut härom.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 1982. De föräldrar som vid ikraftträdandet har barn som fyller tre år efter den 1 juli 1982 kommer därför, om de i övrigt uppfyller villkoren, att omfattas av reformen.

Det i propositionen intagna författningsförslaget är följande.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1962:381) om allmän försäkring[1]

dels att 13 kap. 4 § och 20 kap. 2 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 11 kap. 6 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	11 kap.
	6 a §
	Har en här i riket bosatt förälder under större delen av ett kalenderår vårdat ett eget barn, som inte har fyllt tre år, skall föräldern under de förutsättningar som anges i denna paragraf tillgodoräknas det året såsom ett vårdår. Sådana år jämställs vid tillämpningen av denna lag med år för vilka pensionspoäng tillgodoräknats. För tillgodoräknande fordras att de allmänna förutsättningarna för beräkning av pensionsgrundande inkomst, enligt 1 § andra stycket andra meningen, är uppfyllda. Vårdår enligt denna paragraf skall inte tillgodoräknas då pensionspoäng för året fastställts enligt 6 § och inte heller då pensionspoäng för året enligt 6 § första stycket inte tillgodoräknats föräldern på grund av underlåten avgiftsbetalning.
	För samma barn och år får endast en förälder tillgodoräkna sig vårdår enligt första stycket.
	Vid beräkning av det i 12 kap. 2 § första stycket angivna medeltalet av pensionspoäng bortses från de år som tillgodoräknats enligt denna paragraf. Sådana år skall inte heller beaktas vid tillämpningen av 12 kap.

[1] Lagen omtryckt 1977:630.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	1 § första stycket eller 13 kap. 2 § första stycket.
	En försäkrad förälder som vill att ett vårdår enligt denna paragraf skall tillgodoräknas skall hos den allmänna försäkringskassa där han är inskriven göra en skriftlig ansökan om tillgodoräknande enligt denna paragraf senast ett år efter utgången av det år som skall tillgodoräknas.
13 kap.	
4 §[2]	
Om förtidspension utgår för tid efter det att ålderspension med stöd av 12 kap. 3 § upphört att utgå, skall förtidspensionen minskas med motsvarande tillämpning av 12 kap. 3 och 4 §§.	
Vid beräkning av förtidspension skall hänsyn *icke tagas* till pensionspoäng som enligt 11 kap. 6 § första och trejde styckena tillgodoräknats den försäkrade för tid då förtidspension enligt denna lag utgått med anledning av samma inkomstförlust.	Vid beräkning av förtidspension skall hänsyn *inte tas* till pensionspoäng som enligt 11 kap. 6 § första och tredje styckena tillgodoräknats den försäkrade för tid då förtidspension enligt denna lag utgått med anledning av samma inkomstförlust. *Vårdår som enligt 11 kap. 6 a § tillgodoräknats en försäkrad som under året uppburit förtidspension enligt denna lag får inte åberopas för höjning av förtidspensionen.*
20 kap.	
2 §	
Vid tillämpningen av bestämmelse i 3 kap. 1 § och 4 kap. 8–10 §§ samt 21 kap. 1 § om försäkrad, som sammanbor med barn, skall med barn som där sägs likställas fosterbarn.	Vid tillämpningen av bestämmelse i 3 kap. 1 § och 4 kap. 8–10 §§, *11 kap. 6 a §* samt 21 kap. 1 § om försäkrad, som sammanbor med barn, skall med barn som där sägs likställas fosterbarn.
Med förälder skall vid tillämpning av bestämmelserna i 4 kap. och 9 kap. 4 § likställas den, med vilken förälder är eller varit gift eller har	Med förälder skall vid tillämpning av bestämmelserna i 4 kap., 9 kap. 4 § och *11 kap. 6 a §* likställas den,

[2] Senaste lydelse 1979:127.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
eller har haft barn, om de stadigvarande *sammanbo*.	med vilken förälder är eller varit gift eller har eller har haft barn, om de stadigvarande *sammanbor*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

Motionerna

I motion 1980/81:2211 av Olof Palme m. fl. (s) hemställs att riksdagen avslår proposition 1980/81:204.

I motion 1980/81:2212 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås

1. att riksdagen beslutar avslå proposition 1980/81:204,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om att ersättning med ett belopp som motsvarar den sjukpenninggrundande inkomsten utgår för föräldraledighet under samtliga 12 månader,

3. att riksdagen begär förslag som innebär att vardera föräldern skall vara skyldig att ta ut minst tre månader av ledigheten för att föräldrapenning skall utgå under denna tid, i de fall då båda föräldrarna är barnets vårdnadshavare.

Utskottet

Rätten till tilläggspension (ATP) grundas på förvärvsarbete. Den pensionsgrundande inkomsten beräknas på grundval av den försäkrades inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete under året. Även vissa förmåner från socialförsäkringen och på arbetsmarknads- och utbildningsområdena jämställs med inkomst av anställning eller av annat förvärvsarbete. Sålunda tas t. ex. sådana förmåner som sjukpenning, föräldrapenning och vårdbidrag med vid beräkningen av den pensionsgrundande inkomsten.

Pensionsgrundande inkomst beräknas när en försäkrads inkomster av anställning och annat förvärvsarbete överstiger det vid årets ingång gällande basbeloppet. Vid beräkningen bortser man från inkomster som överstiger sju och ett halvt basbelopp. Pensionsgrundande inkomst kan beräknas fr. o. m. det år en försäkrad fyller 16 år t. o. m. det år han fyller 64 år, dvs. under högst 49 år.

För varje år som pensionsgrundande inkomst fastställs för en försäkrad, skall pensionspoäng tillgodoräknas honom. Pensionspoängen utgör den pensionsgrundande inkomsten delad med basbeloppet vid årets ingång.

Ålderspension från ATP utgår under förutsättning att pensionspoäng tillgodoräknats den försäkrade för minst tre år. För full pension krävs att pensionspoäng tillgodoräknats under 30 år. Har pensionspoäng tillgodoräknats för ett mindre antal år skall pensionen minskas med 1/30 för varje felande år.

ATP beräknas med ledning av medeltalet av de pensionspoäng som tillgodoräknats den försäkrade. Har pensionspoäng tillgodoräknats för mer än 15 år beräknas medeltalet på de 15 högsta poängtalen.

Förtidspension från ATP kan beräknas under antagande att den försäkrade även tillgodoräknas pensionspoäng för varje år fr. o. m. det år pensionsfallet inträffar t. o. m. det år då han uppnår 64 års ålder.

Förutsättningen härför är antingen att den försäkrade vid tidpunkten för pensionsfallet haft eller borde ha haft en sjukpenninggrundande inkomst motsvarande lägst basbeloppet vid årets ingång eller att pensionspoäng tillgodoräknats den försäkrade för minst två av de fyra åren närmast före pensionsfallet.

ATP finansieras genom att arbetsgivare och uppdragsgivare betalar arbetsgivaravgifter och att egenföretagare m. fl., som har inkomster av annat förvärvsarbete än anställning, betalar egenavgifter. Avgifterna tillförs allmänna pensionsfonden.

Förälder som vårdar barn har rätt till ersättning från föräldraförsäkringen under viss tid. I samband med barns födelse utgår föräldrapenning under högst 180 dagar sammanlagt för föräldrarna. Under ytterligare 180 dagar utgår särskild föräldrapenning. Ersättningen i form av föräldrapenning i samband med barns födelse och särskild föräldrapenning under 90 dagar utgår i princip med belopp som motsvarar förälderns sjukpenning medan ersättning i form av särskild föräldrapenning under återstående 90 dagar utgår med 37 kr. per dag. Sistnämnda belopp utgör också garantinivå för föräldrapenning till föräldrar som saknar eller har låg sjukpenninggrundande inkomst. Föräldrapenning kan slutligen utgå även vid tillfällig vård av sjukt barn.

Som ovan nämnts utgör ersättningen från föräldraförsäkringen pensionsgrundande inkomst. Garantibeloppets nivå medger emellertid inte att en förälder vars enda inkomst utgörs av föräldrapenning motsvarande garantinivån har möjlighet att tjäna in pensionspoäng.

Mot bakgrunden av att i regeringsförklaringen den 12 oktober 1979 angetts att ATP-rätt borde införas för vård av små barn fick en arbetsgrupp i socialdepartementet i juni 1980 i uppdrag att utarbeta förslag till regler härom.

Propositionens förslag om ATP-rätt för hemarbetande småbarnsföräldrar bygger på arbetsgruppens förslag i promemorian Ds S 1981:1 och innebär följande.

En förälder som inte tillgodoräknas pensionsgrundande inkomst men som vårdar barn som inte fyllt tre år under större delen av ett kalenderår skall få möjlighet att i pensionshänseende tillgodoräkna sig detta år som ett vårdår. Vårdåret jämställs med förvärvsår och ökar därmed den försäkrades möjligheter att uppnå de 30 år som fordras för full pension. Vårdåret åsätts emellertid inget självständigt poängvärde utan får vid ATP-beräkningen ett värde motsvarande medelpoängen för förvärvsverksamma år. Vårdåret påverkar inte heller förutsättningarna för rätt till ålders- eller förtidspension.

Departementschefen framhåller i propositionen att även om 30-årsregeln inom ATP-systemet gör det möjligt för många föräldrar att tjäna in full ATP

också om de är hemarbetande under några år är det uppenbart att de nuvarande reglerna inte ger ett heltäckande skydd. Med hänsyn till att den föreslagna reformen när den fått fullt genomslag beräknas komma att årligen påverka pensionsnivån för ca 70 000 pensionärer är det enligt hennes mening motiverat med en reformering av ATP–rätten. Departementschefen framhåller vidare att reformen kan ses som ett sätt att garantera pensionsskyddet i avvaktan på att ersättningstiden för föräldrapenningen förlängs och dess nivå höjs så att pensionsskyddet säkras den vägen. Hon anser det angeläget att omedelbart genomföra den föreslagna förbättringen av ATP–skyddet och därigenom uppmärksamma de hemarbetande föräldrarnas insatser i vården och fostran av barnen.

För att en förälder skall få tillgodoräkna sig ett vårdår föreslås i propositionen att föräldern skall ansöka härom hos försäkringskassan senast ett år efter vårdårets utgång. Förslaget skiljer sig från arbetsgruppens förslag som innebar att föräldern skulle göra dels en anmälan till försäkringskassan om sin avsikt att vårda egna barn i hemmet under större delen av kalenderåret, dels – när vårdåret avslutats – en ansökan om tillgodoräknande av vårdår senast inom två år efter årets utgång. Det i propositionen föreslagna förenklade ansökningsförfarandet motiverar departementschefen bl. a. med att de årliga administrationskostnaderna kan minskas från ca 9 milj. kr. till ca 5,3 milj. kr.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 1982. I propositionen anges att de första ålderspensionsfallen som berörs av förslaget torde inträffa några år efter sekelskiftet. Först efter år 2040 når systemet full funktion. Den kostnad för reformen som kommer att belasta ATP-systemet efter nämnda tidpunkt har beräknats till 200 milj. kr. per år.

Med anledning av propositionen har väckts partimotioner från socialdemokraterna, motion 2211, och från vänsterpartiet kommunisterna, motion 2212, i vilka yrkas avslag på propositionen. I motion 2212 framställs dessutom yrkanden på föräldraförsäkringens område. Utskottet återkommer till dessa yrkanden sist i betänkandet.

I motion 2211 erinras om att ATP-systemet utformats med hänsynstagande till att försäkrade på grund av barnafödsel och omvårdnad av barnen är förhindrade att ha förvärvsarbete under ett antal år. Vidare erinras om att frågan om hemarbetandes rätt till ATP behandlats av pensionskommittén i betänkande SOU 1977:46, Pensionsfrågor, m. m., och att kommittén avvisat en sådan rätt. Motionärerna konstaterade också att arbetsgruppens förslag fått ett mycket dåligt mottagande hos remissinstanserna och att de remissorgan som företräder socialförsäkringssektorn liksom arbetsmarknadens parter varit negativa till förslaget.

Den i motionen framförda kritiken mot förslaget kan sammanfattas i följande punkter.

1. Förslaget innebär ett avsteg från den princip som ligger till grund för ATP-systemet, nämligen att pensionsrätt grundas på förvärvsarbete eller på förmån som utgör ersättning för förvärvsarbete.

2. Förslaget utgör också ett avsteg från principen att försäkringen skall finansieras genom avgifter och förslaget innebär att löntagarna skall betala en förbättrad pension för en kategori som inte med avgifter medverkat i finansieringen.

3. Mot bakgrunden av att för full pensionsrätt endast krävs 30 förvärvsverksamma år mellan 16 och 64 år, att antalet familjer med tre eller flera barn minskat kraftigt under 1970-talet, och att förvärvsfrekvensen för kvinnor med barn under sju år ökat under samma tid kan ifrågasättas såväl behovet av den föreslagna reformen som om förslaget får betydelse för den personkrets det är ämnat för.

4. Förslaget kan uppfattas som orättvist t. ex. av förvärvsarbetande föräldrar som också vårdar barn och kan även leda till krav från andra grupper på vidgade ATP-förmåner.

5. Det rimliga i att genomföra ett förslag vars administrationskostnader beräknas uppgå till 265 milj. kr. redan innan fullfunktionsstadiet inträffar om 50 år måste ifrågasättas liksom möjligheten att åstadkomma den kontroll som normalt gäller och bör gälla inom socialförsäkringssystemet.

Motionärernas slutsatser är att man inte hjälper barnfamiljerna med en skenreform av det slag som lagts fram, utan genom en väl utbyggd barnomsorg, en fortsatt utbyggnad av föräldraförsäkringen enligt inkomstbortfallsprincipen och genom det grundläggande kravet att alla som vill ha förvärvsarbete bör få möjlighet att få det.

Vänsterpartiet kommunisternas invändningar mot propositionen är i huvudsak av samma slag som de som framförts i den socialdemokratiska motionen. I vpk-motionen framhålls särskilt att förslaget ytterligare konserverar kvinnorollen och motverkar utvecklingen för jämställdhet i arbetslivet. Enligt motionärerna skulle andra förslag bättre främja jämställdheten mellan män och kvinnor, t. ex. en kortare arbetsdag för alla med målsättningen sex timmars arbetsdag. Den föreslagna reformen betecknas även i denna motion som en skenreform och i motionen ifrågasätts om reformen ger garanti för en förbättring av pensionsbeloppen för kvinnorna. Motionärerna anser att de möjligheter som redan finns att under sammanlagt 19 år vårda barn utan att detta behöver påverka möjligheten att tjäna in full ATP torde räcka för de flesta föräldrar.

Utskottet delar departementschefens bedömning att det finns ett behov av en reform som förbättrar pensionsskyddet för hemarbetande småbarnsföräldrar. Förslaget innebär ett mycket litet ingrepp i nuvarande bestämmelser och de finansiella konsekvenserna för ATP-systemet är marginella. Reformen är också, som departementschefen framhållit, klart avgränsad och dess omfattning och effekter kommer i hög grad att vara avhängiga av vilka

andra åtgärder av social- och arbetsmarknadspolitiskt slag som kan genomföras i fortsättningen för att stärka ATP-skyddet för småbarnsföräldrar. Det angelägna syftet med reformen väger mot denna bakgrund enligt utskottets uppfattning tyngre än de principiella invändningar som rests mot förslaget. Utskottet förordar därför att reformen genomförs.

Vid granskningen av lagförslaget har uppmärksammats att den i specialmotiveringen till förslaget till 11 kap. 6 a § AFL uttalade avsikten att ett villkor för att vårdår skall kunna tillgodoräknas är att såväl föräldern som barnet är bosatta här i riket inte har kommit till uttryck i det föreslagna författningsrummet. Utskottet föreslår därför att detta ändras. Utskottet föreslår också två ändringar i författningsrummet av redaktionell art, nämligen att ordet "egna" i första stycket och ordet "försäkrad" i fjärde stycket utgår då dessa inte behövs. Beträffande ordet "egna" begränsas kretsen barn som berättigar till rätt till vårdår av föräldrabegreppet. Detta täcker förutom egna barn också makes barn och i vissa fall samboendes barn.

Utskottet behandlar slutligen två yrkanden i motion 2212 av Lars Werner m. fl. på föräldraförsäkringens område.

Yrkandena innebär att riksdagen skall begära förslag från regeringen om att dels den särskilda föräldrapenningen skall utgå under samtliga 180 dagar med belopp motsvarande förälderns sjukpenning, dels att vardera föräldern i de fall båda är vårdnadshavare skall använda rätten till föräldraledighet under minst tre månader för att föräldrapenning skall kunna utgå motsvarande tid.

Utskottet har på s. 6 ovan i korthet redogjort för föräldraförsäkringens ersättningsregler. Till redogörelsen kan tilläggas att i de fall föräldrarna har gemensam rättslig vårdnad om barnet har var och en rätt till hälften av tiden för den särskilda föräldrapenningen såväl när det gäller de 90 dagar som ersätts enligt inkomstbortfallsprincipen som de 90 dagar som ersätts med garantibeloppet. Den ena föräldern har emellertid möjlighet att avstå sin rätt till föräldrapenning till den andra genom en skriftlig anmälan till försäkringskassan.

De frågor som tagits upp i motionen har tidigare behandlats av riksdagen. I utskottets betänkande SfU 1979/80:11, som godkändes av riksdagen, behandlades förslaget i proposition 1979/80:76 om en förlängning av den särskilda föräldrapenningen med 90 dagar, för vilka ersättning skulle utgå enligt garantinivån, och samtidigt motionsyrkanden som syftade till utbyggnad av den särskilda föräldraförsäkringen till 12 månader enligt inkomstbortfallsprincipen och till kvotering mellan föräldrarna av ersättningstiden. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena med hänvisning till att en översyn skulle komma att göras av reglerna om rätt till ledighet för vård av barn och av ersättningsreglerna inom föräldraförsäkringen.

Utredningen för översynen (S 1980:08) av föräldraförsäkringen m. m. beräknar avsluta sitt uppdrag kring årsskiftet 1981/82. Utskottet anser att riksdagen i avvaktan på resultatet av utredningsuppdraget bör avslå yrkandena 2 och 3 i motion 2212.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen med bifall till proposition 1980/81:204 och med avslag på motion 1980/81:2211 och motion 1980/81:2212 yrkande 1 antar det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring med den ändringen att 11 kap. 6 a § erhåller följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

Propositionens förslag	*Utskottets förslag*
11 kap. 6 a §	
Har en här i riket bosatt förälder under större delen av ett kalenderår vårdat ett *eget* barn, som inte har fyllt tre år, skall föräldern under de förutsättningar som anges i denna paragraf tillgodoräknas det året såsom ett vårdår. Sådana år jämställs vid tilllämpningen av denna lag med år för vilka pensionspoäng tillgodoräknats. För tillgodoräknande fordras att de allmänna förutsättningarna för beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt 1 § andra stycket andra meningen är uppfyllda. Vårdår enligt denna paragraf skall inte tillgodoräknas då pensionspoäng för året fastställts enligt 6 § och inte heller då pensionspoäng för året enligt 6 § första stycket inte tillgodoräknats föräldern på grund av underlåten avgiftsbetalning.	Har en här i riket bosatt förälder under större delen av ett kalenderår vårdat ett *här bosatt* barn, som inte har fyllt tre år, skall föräldern under de förutsättningar som anges i denna paragraf tillgodoräknas det året såsom ett vårdår. Sådana år jämställs vid tillämpningen av denna lag med år för vilka pensionspoäng tillgodoräknats. För tillgodoräknande fordras att de allmänna förutsättningarna för beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt 1 § andra stycket andra meningen är uppfyllda. Vårdår enligt denna paragraf skall inte tillgodoräknas då pensionspoäng för året fastställts enligt 6 § och inte heller då pensionspoäng för året enligt 6 § första stycket inte tillgodoräknats föräldern på grund av underlåten avgiftsbetalning.
För samma barn och år får endast en förälder tillgodoräkna sig vårdår enligt första stycket.	
Vid beräkning av det i 12 kap. 2 § första stycket angivna medeltalet av pensionspoäng bortses från de år som tillgodoräknats enligt denna paragraf. Sådana år skall inte heller beaktas vid tillämpningen av 12 kap. 1 § första stycket eller 13 kap. 2 § första stycket.	
En *försäkrad* förälder som vill att ett vårdår enligt denna paragraf skall	En förälder som vill att ett vårdår enligt denna paragraf skall tillgodo-

Propositionens förslag	*Utskottets förslag*
tillgodoräknas skall hos den allmänna försäkringskassa där han är inskriven göra en skriftlig ansökan om tillgodoräknande enligt denna paragraf senast ett år efter utgången av det år som skall tillgodoräknas.	räknas skall hos den allmänna försäkringskassa där han är inskriven göra en skriftlig ansökan om tillgodoräknande enligt denna paragraf senast ett år efter utgången av det år som skall tillgodoräknas.

2. beträffande *föräldraförsäkringen*
att riksdagen avslår motion 1980/81:2212 yrkandena 2 och 3.

Stockholm den 27 oktober 1981

På socialförsäkringsutskottets vägnar
SVEN ASPLING

Närvarande: Sven Aspling (s), Maj Pehrsson (c), Helge Karlsson (s), Margareta Andrén (fp), Doris Håvik (s), Allan Åkerlind (m), Börje Nilsson (s), Ralf Lindström (s), Gullan Lindblad (m), Lars-Åke Larsson (s), Elis Andersson (c), Ulla Johansson (s), Arne Lindberg (c), Siri Häggmark (m) och Arne Andersson i Gustafs (c).

Reservation

Sven Aspling, Helge Karlsson, Doris Håvik, Börje Nilsson, Ralf Lindström, Lars-Åke Larsson och Ulla Johansson (alla s) anser:

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar med "Utskottet delar" och på s. 9 slutar med "samboendes barn" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att ett flertal skäl talar mot att propositionens förslag genomförs. Anmärkningsvärt nog förtigs i propositionen att en rätt till ATP för vård av små barn så sent som år 1977 avvisades av pensionskommittén. Remissbehandlingen av arbetsgruppens förslag har enligt utskottets mening tydligt visat att kommitténs kritik mot en sådan ATP-rätt alltjämt är bärande. De remissorgan som representerar den största sakkunskapen inom socialförsäkringssektorn liksom arbetsmarknadens parter har avstyrkt arbetsgruppens förslag under åberopande av såväl principiella skäl som rättviseskäl.

ATP-systemet är redan från början genom 15- och 30-årsregeln utformat med hänsynstagande till att småbarnsföräldrar under ett antal år kan vara förhindrade att ha förvärvsarbete. Föräldraförsäkringen och liknande ersättningar medverkar också till att upprätthålla deras ATP-skydd. Det kan därför ifrågasättas om förslaget i realiteten kommer att få någon nämnvärd

effekt för de grupper som det vänder sig till. Inte minst de senaste årens utveckling med allt fler förvärvsarbetande småbarnsmödrar och kraftigt minskat antal familjer med tre eller fler barn talar för att så knappast blir fallet. Detta har också påtalats vid remissbehandlingen. Riksrevisionsverket har t. ex. anfört att verket anser att reformen endast i undantagsfall skulle medföra vissa fördelar för människor i orter med få möjligheter till förvärvsarbete. Riksförsäkringsverket och försäkringsöverdomstolen bedömer att de som kommer att få den största glädjen av reformen är invandrare, i synnerhet om de återigen utvandrar, och utlandssvenskar. Något stöd för arbetsgruppens bedömning av hur många personer som vid ett fullfunktionsstadium efter år 2040 skulle få fördel av förslaget har inte heller angetts.

Utskottet drar av det ovan sagda för sin del den slutsatsen att de som trott att de skulle komma att få fördel av förslaget kommer att upptäcka att de ställts utanför medan för övriga förslaget blir praktiskt taget betydelselöst. Enbart av denna anledning kan enligt utskottets mening ifrågasättas om ett genomförande av förslaget är motiverat.

Det avgörande skälet för att förslaget inte bör godtas är emellertid att det strider mot de bärande principerna inom ATP, nämligen att pensionsrätten grundas på förvärvsarbete och att den finansieras med avgifter från kollektivet löntagare eller med egenavgifter.

En betydelsefull aspekt i detta sammanhang är i vilken grad detta avsteg från principerna för rätt till ATP kommer att föranleda ytterligare krav på pensionsrätt. I propositionen hävdas att reformen är klart avgränsad och behöver därmed inte leda till följdändringar på andra områden. En av pensionskommitténs invändningar mot ATP-rätt för hemarbetande var just spridningseffekten. Kommittén ansåg det mindre välbetänkt att söka en lösning för stödåtgärder för hemarbetande inom ATP-systemets ram eftersom man skulle få möta kraven också från andra grupper i samhället, t. ex. de studerande och de värnpliktiga, som med lika stor rätt kan göra anspråk på att få ATP-förmåner för sina insatser. Utskottet har noterat att det redan under remissbehandlingen förts fram förslag om utvidgningar av arbetsgruppens förslag till ATP-rätt. Reformens avgränsning i förslaget hindrar enligt utskottets uppfattning på intet sätt att de nya principerna för rätt till ATP kan anföras även av andra grupper, som också kan gå förlustiga sin pensionsrätt under ett aktuellt år och som också kan klart avgränsas.

Utskottet anser också att förslaget är behäftat med uppenbara brister såväl ur rättvisesynpunkt som ur kontrollsynpunkt. Så t. ex. gynnar förslaget uppenbart en välavlönad förälder med lång studietid som väljer att stanna hemma och vårda barn i förhållande till en lågavlönad eller deltidsarbetande förälder. Förälderns hemarbete under vårdåret kommer att värderas med samma poängtal som medeltalet av poängen för förvärvsverksamma år. Härigenom kan möjligheten att upprätthålla pensionsskyddet i vissa fall bli större för den hemarbetande föräldern som tillgodoräknas ett vårdår än för

den hemarbetande förälder som får låg pensionspoäng för året i fråga, t. ex. på grund av att vårdbidrag utgår, föräldern arbetar deltid några timmar per dag eller arbetar eller får föräldrapenning en begränsad tid av året. Förslaget måste också upplevas som orättvist av t. ex. en ensamstående förälder som av ekonomiska skäl inte kan avstå från förvärvsarbete men som ensam har ansvaret för barnets vård. För att undvika orimligt höga administrationskostnader har de krav på kontrollmöjligheter som normalt gäller och bör gälla inom socialförsäkringssystemet måst åsidosättas. Trots detta kan förslagets administrationskostnader fram till fullfunktionsstadiet beräknas uppgå till 265 milj. kr. Utskottet måste ställa frågan om det är rimligt att genomföra ett förslag med denna innebörd när i övrigt kravet på sparsamhet med allmänna medel upphöjts till högsta doktrin i den borgerliga ekonomiska politiken.

Utskottet vill avslutningsvis framhålla att de resurser som samhället är berett att satsa på småbarnsfamiljerna i första hand bör användas för en utbyggnad av barnomsorgen och av föräldraförsäkringen enligt inkomstbortfallsprincipen. Härigenom underlättas föräldrarnas och framför allt kvinnornas situation i hemmet och i arbetslivet.

På grund av det anförda avstyrker utskottet bifall till propositionen.

dels att utskottet under mom. 1 bort hemställa

1. att riksdagen med bifall till motion 1980/81:2211 och motion 1980/81:2212 yrkande 1 avslår proposition 1980/81:204.